

МИХАЙЛО МАКСИМОВИЧ І МИКОЛА ГОГОЛЬ ПРО УКРАЇНСЬКУ НАРОДНУ ПІСНЮ

Земля України, це вона вигодувала, виховала М. Гоголя і то не лише фізично, а – що важливіше – духовно, з дитинства наділивши його красою своєї поезії, буянням пісенної творчості, епічною величавістю дум – всіма багатющими плодами народного духу [7, 238]. Образи дитячих літ так міцно пристали до його вразливої душі, що й опісля з них та з народних українських пісень і переказів він черпав повними пригорщами кращі своєї створіння, кращі образи і мову [10, 150]. М. Гоголь багатьма нитками своєї біографії та літературної діяльності був зв'язаний з Україною. Українець за походженням, Гоголь виростав в оточенні українського народного побуту і народної творчості [15, 12].

Біограф Гоголя В. Шенрок захоплено передає нащадкам: “Начало пламенной любви в Гоголе к украинским песням, к национальным танцам и вообще ко всему малороссийскому, без сомнения, следует искать еще в самых ранних впечатлениях, когда при захватывающих душу звуках родных мелодий и при виде разудалого, бешеного гопака, его детское сердце переполнялось трепетом невыразимого восторга. Это почти безотчетное сладостное обаяние сохранило навсегда свою власть над ним, и во всю жизнь свою Гоголь никогда не мог относиться равнодушно к тому, что ему напоминало далекое детство и родину, затрагивая самые отзывчивые струны его души” [16, 38-39].

Протягом усього творчого життя М. Гоголь пильно цікавився українською народною пісенністю. Вона була для нього, як письменника, історика і фольклориста, цінним історико-пізнавальним і художнім джерелом. Українська народна творчість відіграла важливу роль у становленні Гоголя-прозаїка, його “поетичне обдарування, – як влучно відзначив М. Максимович, – виплекане звуками українських пісень”.

Публікація у 1827 р. першого збірника українських народних пісень “Малороссийские песни, изданные М. Максимовичем” стала знаменною подією у науковому, культурному і суспільному житті. Перший збірник українських народних пісень М. Максимовича у житті багатьох вихованців Ніжинської вищої школи зайняв важливе місце, але Гоголя це стосується найбільшим чином: на нього він справив глибоке враження, став могутнім творчим стимулом [14, 59, 69].

Федір Савченко писав, що вже перший М. Максимовичів збірник 1827 р. утворив культ народності, виявив назовні українську “народню” стихію, дав їй помітне й поважне місце, звернув увагу на її красу, сердечність і ширість. В цьому полягало право українства на пошану, увагу й вивчення, і не лише з боку самих українців, але й з боку кожної освіченої людини, якою б мовою вона не говорила, яких би пісень не співала [23, 25].

“Малороссийские песни” – перша фольклористична праця М. Максимовича, що стала початком української фольклористики. Збірник дав сильний поштовх розвитку національної самосвідомості в Україні, про що свідчили М. Бодяньський, М. Шашкевич, П. Куліш, М. Костомаров, стимулював інтерес до України та її культури в Росії, загострив увагу на проблемі народності. Його високо оцінили О. Сомов, М. Гнедич, А. Дельвіг, М. Гоголь, Т. Шевченко, А. Міцкевич; Пушкін говорив М. Максимовичу, що “обкрадывал” його пісні. Прийшовши до збирання і вивчення фольклору під впливом основоположної для романтиків ідеї “народності”, Максимович розглядав фольклор як шлях проникнення у творчу субстанцію народу [18, 488], здатну забезпечити майбутнє нації, в розвитку “самобутньої поезії, яка зародилась на рідному ґрунті, лише її довго приглушували

чужоземні пересаджування, через які вона лише зрідка пробивалася” [29, 1].

Можливо, як пише Ф. Савченко, що сам М. Максимович трохи ясніше, краще зрозумів значення тих пісенних збірників українських, що він їх видав, лише на вечірці, яку на його честь улаштувала київська Стара Громада 18 вересня ст. стилю 1871 р. через тиждень після офіційного ювілею 50-річчя його літературно-наукової діяльності. На привітання М. Максимович відповів: “Дякую Вам, шановне громадянство, за Ваш чудовий, захватний спів слов’яноруський. Ви наспівали на мою душу багато солодких уражень і ніби обмолодили мене... І яскраво пригадуються мені два моїх земляки, яких я пережив: мій улюблений, незрівняний – Гоголь, що аж до самого серця був закоханий у наших народніх піснях і в них брав своє творче натхнення для своїх геніальних оповідань, і великохудожній Тарас” [23, 79].

Тут доречно нагадати вислів Івана Степенка: “Двоє імен, що яскравими зірками засяяли на обрії російської літератури, Гоголь і Пушкін, якнайкраще засвідчили значний вплив на інтелігенцію пісень, виданих Максимовичем” [27, 351].

В “Старой Украйне” 1916 р. писалося: “В жизни и творчестве Гоголя сборник малорусских песен Максимовича имел большое значение, этот сборник раскрыл перед Гоголем стихию его собственной души и увлек его к неизбежной роковой задаче его творчества: претворить в русской литературе родную ему малорусскую народную стихию. В своей душе он должен был совместить и примирить непримиримое столкновение величия и красоты исторического прошлого старой Украйны и обыденной пошлости современных Гоголю условий существования России” [26, 9].

У творчості М. Гоголя українські елементи відіграють чи не найвизначнішу роль. Далеке минуле України, її історія та етнографія знайшли своє романтичне відображення у творах письменника-мислителя [30, 211]. Любов Гоголя до краю, де він народився і виріс, до традицій, на яких виховувався, і пісень, до своєї історії – ця духовна спадщина безумовно належить Україні [2, 36].

Гоголя цікавить українська музика, народні українські пісні. У статтях “Про малоросійські пісні” та “Петербурзькі нотатки 1836 року” він порушував питання про специфіку національного характеру народу, яка виражалася в фольклорі. Своєрідний колорит і відтінок народної пісні і танцю М. Гоголь визначає, виходячи з “характеру народу, його життя і способу занять”, підходячи до розуміння матеріальної історичної зумовленості народної культури [15, 50]. Гоголь пише у статті “О малороссийских песнях”: “Только в последние годы, в эти времена стремления к самобытности и собственной народной поэзии, обратили на себя внимание малороссийские песни, бывшие до того скрытыми от образованного общества и державшиеся в одном народе.

Я не распространяюсь о важности народных песен. Это народная история, живая, яркая, исполненная красок, истины, обнажающая всю жизнь народа. Они – надгробный памятник былого, более нежели надгробный памятник: камень с красноречивым рельефом, с историческою надписью – ничто против этой живой, говорящей, звучащей о прошедшем летописи. В этом отношении песни для Малороссии – все: и поэзия, и история, и отцовская могила. Кто не проникнул в них глубоко, тот ничего не узнает о прошедшем быте этой цветущей части России” [4, 16-17].

В музиці й піснях розкривається характер народу. Гоголь через музику, через пісні розкриває ті характерні риси, які відрізняють психіку українця від психіки росіянина [30, 213]: “Русская заунывная музыка выражает, как справедливо заметил М. Максимович, забвение жизни: она стремится уйти от нее и заглушить вседневные нужды и заботы: но в малороссийских песнях она слилась с жизнью – звуки ее так живы, что, кажется, не звучат,

а говорят: говорят словами, выговаривают речи, и каждое слово этой яркой речи проходит душу” [4, 25].

Гоголь ґрунтовно обізнаний з українським пісенним фольклором, він вважає за доцільне і необхідне в другому варіанті статті зробити примітку про особливий характер нової збірки Максимовича: “...любители музыки и поэзии могут несколько утешиться: недавно издано прекрасное собрание песен Максимовича и при нем голоса, переложенные Алябьевым” (VIII, с. 92). Нагадаємо, що М. Максимович до своєї нової збірки “Украинские народные песни” (М., 1834) вмістив і ноти, що давало можливість оцінити українську народну пісню у всій її повноті [31, 44-46].

У “Петербуржских записках”, Гоголь захоплений українськими піснями: “Какую оперу можно составить из наших национальных мотивов! Покажите мне народ, у которого бы больше было песен. Наша Украина звенит песнями!” У творчості М. Гоголя виявляється його любов до України, знання історії України, народної творчості й побуту, мови, звичаїв народу. Захоплення українською народною творчістю відобразилось в статті “Про малоросійські пісні” (1834) та в листах до І. Срезневського, М. Максимовича [3, 428]. В XI главі “Мертвих душ” знову захоплення піснею: “Русь! Русь! вижу тебя, из моего чудного, прекрасного далека тебя вижу [...]. Но какая же непостижимая, тайная сила влечет к тебе? Почему слышится и раздается немолчно в ушах твоя тоскливая, несущаяся по всей длине и ширине твоей, от моря до моря, песня? Что в ней, в этой песне? Что зовет, и рыдает, и хватает за сердце? Какие звуки болезненно лобзают, и стремятся в душу, и выются около моего сердца?” [5, 337].

Дослідники творчості М. Гоголя писали: “Интерес Гоголя к украинскому быту и украинской народной поэзии складывался в благоприятной литературной атмосфере. “Здесь так занимает всех все малороссийское” (т. 10, с. 142), – пишет он матери вскоре после своего приезда в Петербург. “Украинские песни были в постоянном ходу в столицах, – свидетельствовал об этом времени М. А. Максимович. – ...Знали тогда многие великороссияне “Энеиду” Котляревского... Знали тогда ученые великороссияне малороссийский язык.... Мы видели, сколь значительное место в творческих интересах и в “продукции” литераторов разного масштаба принадлежало Украине и украинскому фольклору” [12, 71].

Вірний М. Гоголеві й донині Ю. Барабаш, зокрема почесний учасник “Восьмьх Гоголевских чтений”, Москва, 1-4 квітня 2008 р., запевнив: “Действительно, именно в Петербурге, когда Гоголь приступил к написанию украинских повестей, ностальгически окрашенные воспоминания о Васильевской жизни трансформировались у него в жадный интерес к национальному прошлому и настоящему, к украинской песне как незаменимому источнику познания народной души, родной истории и, одновременно, чуткому эмоциональному камертону. Увлечение молодого Гоголя фольклором, этнографией, национальной историей не было чем-то исключительным для его времени, оно совпало с вектором тогдашнего литературного движения в России и на Украине, его ориентацией на постижение национальных истоков, особенностей самобытного национального мышления, народной поэтической фантазии” [1, 26].

Літературний Петербург, як загалом і вся Європа 20-30-х років XIX ст., був швидше звернений до ідеї народності. У цьому народжуваному комплексі романтичної народності вже посіла своє спеціальне місце українська” тема [8, 6].

М. Сперанський відзначав, що етнографічна й історико-літературна оцінка зібраного Гоголем матеріалу прийшла під впливом Максимовича. Знайомство М. Гоголя з М. Максимовичем заочне було давніше; ще створюючи свій “Лексикон малороссийский”

[6, 495-501] (в “Книге всякой всячины”), він використав словник, уміщений у кінці виданих м. Максимовичем “Малороссийских песен”, 1827 р. Безпосереднє знайомство М. Гоголя з М. Максимовичем відбулося через О. Сомова, що, як відомо, грав доволі впливову роль як рецензент і редактор “Северных цветов” (Дельвіга), де брав участь і М. Гоголь [25, 8]. Той же Сомов повідомляє Максимовичу: “У Гоголя есть много малороссийских песен, побасенок, сказок и пр., коих я еще ни от кого не слыхивал, и он не откажется поступиться песнями доброму своему земляку, которого он заочно уважает” [25, 9]

Восени 1832 р. М. Максимович зблизився з М. Гоголем, який у жовтні повертався з України до Петербурга і відвідав не тільки як свого земляка, з яким уже зустрічався у 1829 р. в Петербурзі, але і як видавця малоруських пісень, якими Гоголь захоплювався [22, 8-19]. М. Гоголь тоді збирав матеріали для історії України, а Михайло Максимович готував нове видання пісень. Це зародило між ними незрадливу дружбу, відтоді й розпочалося жваве й цікаве листування.

Листи М. Гоголя свідчать про те, наскільки діяльність М. Максимовича в галузі укладання збірок збуджувала та спонукала інших видатних особистостей перейматися тим же духом збирання фольклору. У листі від 12 грудня 1832 р. М. Гоголь писав: “Ваша виньетка меня долго задерживала. Тот художник, Малоросс в обоих смыслах, про которого я вам говорил и который один мог бы сделать национальную виньетку, пропал как в воду, и я до сих пор не могу его отыскать. Однако ж жаль, что наши песни будут без виньетки” [20, 24]. 2 липня 1833, СПб, Максимовичу: “Жаль мне очень, что вы хвораете. Бросьте вы в самом деле кацапию, да поезжайте в гетманщину. Я сам думаю то же сделать и на следующий год махнуть отсюда. Дурни мы, право, как рассудить хорошенько. Для чего и кому мы жертвуем всем! Едем! Сколько мы там насобираем всякой всячины! Все выкопаем” [20, 25].

У листі 9 листопада 1833 р. М. Гоголь писав М. Максимовичу з СПб: “Я очень порадовался, услышав от вас о богатом присовокуплении песен и собрании Ходаковского. Как бы я желал теперь быть с вами и пересмотреть их вместе, при трепетной свече, между стенами, убитыми книгами и книжною пылью, с жадностью жида, считающего червонцы. Моя радость, жизнь моя! песни! как я вас люблю! Что все черствые летописи, в которых я теперь роюсь, пред этими звонкими, живыми летописями!

Я сам теперь получил много новых, и какие есть между ними прелести. Я вам их спишу. Не так скоро, потому что их очень много. Да, я вас прошу, сделайте милость, дайте списать все находящиеся у вас песни, выключая печатных и сообщенных вам мною. Сделайте милость и пришлите этот экземпляр мне. Я не могу жить без песен. Вы не понимаете, какая это мука. Я знаю, что есть столько песен, и вместе с тем не знаю. Это все равно, если б кто перед женщиной сказал, что он знает секрет, и не объявил бы ей. Велите переписать четкому, красивому писцу в тетрадь in quarto на мой счет. Я не имею терпения дожидаться печатного; притом я тогда буду знать, какие присылать вам песни, чтобы у вас не было двух сходных дублетов. Вы не можете представить, как мне помогают в истории песни. Даже не исторические, даже похабные: они все дают по новой черте в мою историю, все разоблачают яснее и яснее, увы, прошедшую жизнь и, увы, прошедших людей.... Велите сделать это скорее. Я вам за то пришлю находящиеся у меня, которых будет до двухсот, и что замечательно - что многие из них похожи совершенно на антики, на которых лежит печать древности, но которые совершенно не были в обращении и лежали зарытые” [20, 26].

М. А. Максимовичу [После 20 дек. 1833. Петербург]:

“Жду с нетерпением от тебя обещанной тетради песен, тем более, что беспрестанно

получаю новые, из которых много есть исторических, еще больше – прекрасных. Впрочем я нетерпеливее тебя и никак не могу утерпеть, чтобы не выписать здесь одну из самых интересных, которой, верно, у тебя нет: Наварила січовиці...” [20, 27].

У листі від 26 березня 1834 р. Микола Васильович передає свої міркування про поділ пісень у збірнику М. Максимовича “Украинские народные песни” (М., 1834): “... зачем ты делишь свое собрание на гулливые, козацкие и любовные? Разве козацкие не гулливые и гулливые не все ли козацкие? Впрочем, я не знаю настоящего значения твоего слова козацкие. Разве нет таких песен, у которых одна половина любовная, другая гулливая? По мне, разделения не нужно в песнях. Чем больше разнообразия, тем лучше. Я люблю вдруг возле одной песни встретить другую, совершенно противного содержания” [20, 30-31].

М. Гоголь, як встановив редактор найкращого (про це пише Полотай М.) видання творів письменника проф. М. Тихонравов, на початку 40-х років у процесі роботи над другою редакцією “Тараса Бульби” користувався збірником П. Лукашевича “Малороссийские и червонорусские народные думы и песни”, що вийшов у 1836 р. Збірники М. Цертелева, І. Срезневського, М. Максимовича, як ми знаємо, були добре відомі М. Гоголю, не кажучи вже про власні записи. [21, 100].

Ще у “Книге всякой всячины” Гоголь записує пісні трійцькі, русальні, русалії, на Івана Купала, весільні, бо, як стверджує Д. Іофанов, він добре знав народні пісні не лише зі збірників, а разом з тим головним джерелом для записів послужили йому власні спостереження у рідній Яновщині (Василівці), у сусідніх селах, у передмісті Ніжина – Магерках. Гоголь часто відвідував селянські сім’ї, слухав й записував народні пісні [13, 202-203].

У 1985 р. О. Дей упорядкував “Народні пісні в записах Миколи Гоголя”. Основу цього пісенного зібрання М. Гоголя складає його зошит “Малороссийские песни”, до якого він вніс тексти народних пісень, записані ним особисто та надіслані кореспондентами (переважно родичами з Полтавщини), а також скопійовані з рідкісних старих рукописних співаників, у тому числі окремих з XVIII ст. Крім того, до видання ввійшли тексти пісень з архіву П. Киреевського” [9, 158].

Мініатюри, вписані рукою М. Гоголя на звороті окремих сторінок списку збірки українських народних пісень у записах Доленги-Ходаковського, що належав М. Максимовичу і яким М. Гоголь тривалий час користувався, видрукувані у “Бандурці: Українські сороміцькі пісні” [24, 65-67.]

Ми впевнено можемо назвати М. Гоголя українським етнографом і фольклористом [32, С. 17-18]. Генезу творчого духу Гоголя слід виводити з українського світу, його душа тяглася від холодної Неви до “чудного” Дніпра як символу поетичної і лицарської України [11, С. 32]. Зрозуміла річ, опозиція “батьківщина” – “чужина” у Гоголя – то потяг до рідної Василівки, Києва, України, підвищений інтерес до національного побуту, традицій, пісень, бувальщин, героїчних подвигів пращурів, чого він не знайшов у “північній Пальмірі”, яка для нього “чухонська сторона”, “простір висхлого болота” [33, 183]. Гоголь “рухався” від культури минулого (в останній період життя вона нагадувала про себе піснею) через заперечення культури теперішнього до культури майбутнього [19, 148], і природа Риму, італійський клімат нагадували милу серцю Гоголя Україну, “батьківщину його душі” [17, 34].

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Барабаш Ю. Я. Почва и судьба. Гоголь и украинская литература: у истоков. – М., 1995.

2. Войцехівська І. Микола Гоголь і українська минувшина. – Київська старовина. – 1994. – № 2. – С. 36 – 43.
3. Гоголь Микола Васильович // Радянська енциклопедія історії України. – Т. 1. – 1969. – С. 428.
4. Гоголь Н. О малороссийских песнях // Журнал Министерства народного просвещения. – СПб, 1834. – Ч. 2. – № 4. – Отд. 2. – С. 16 – 26.
5. Гоголь Н. В. Мертвые души. – К., – 1974.
6. Гоголь Н. В. Книга всякой всячины, или подручная энциклопедия. Лексикон малороссийский // Гоголь Н. В. Полн. собр. соч. – Т. 9: Наброски. Конспекты. Планы. Записные книжки. – М., 1952. – С.495 – 557.
7. Гончар О. Гоголь і Україна // Вінок Гоголю: Гоголь і час: [Збірник / Упоряд. В. В. Сосідко]. – Х., 1989. – С. 237-251.
8. Гундорова Т. “Вечори на хуторі біля Диканьки: диявольський контракт і культурна ініціація // Микола Гоголь. Тарас Бульба. Переклад з рос. за ред. І. Малковича та Є. Поповича. – К., 1998 – С. 5-16.
9. Дей О. Пісенне зібрання М. В. Гоголя // Народні пісні в записах Миколи Гоголя / Упоряд., післямова і приміт. О. І. Дея. – К., 1985.
10. Єфремов С. О. Між двома душами // Літературно-критичні статті. – К., 1993. – С. 141-152.
11. Задорожна С. Т. Шевченко і М. Гоголь (До питання “робітні творчого духу”) // Київський університет як осередок національної духовності, науки, культури: Матеріали науково-теоретичної конференції, присвяченої 185-річчю університету (Гуманітарні науки. Частина II). – К., 1999. – С. 30-32.
12. Заславский И. Я. Пушкин и Украина. – К., 1982. – 152 с.
13. Иофанов Д. Н. В. Гоголь. Детские и юношеские годы. – К., 1951. – 431 с.
14. Карпенко М. М. А. Максимович и Нежинская филологическая школа: к проблеме творческих связей и полемических взаимодействий / Література та культура Полісся. – Вип. 6. Ніжинська вища школа і проблеми розвитку освіти, науки, літератури. – Ніжин, 1995. – С. 58 – 80.
15. Крутікова Н. Є. Гоголь та українська література 30 – 80 рр. ХІХ сторіччя. – К., 1957.
16. Материалы для биографии Гоголя В. И. Шенрока. – Том II. – М., 1893. – Национальные симпатии Гоголя и их отражение в произведениях 1832 – 1835 годов. – С. 36 – 53.
17. Михед А. П. Пономаренко О. В. “...Целой верстой здесь человек ближе к небу” (Образ Рима-Италии в письмах Гоголя) // Літературознавчі студії: Зб. наук. праць. – К., 2007. – Вип. 19. – Ч. 2. – С. 32 – 36.
18. Михед П. В. Максимович Михаил Александрович // Русские писатели. 1800 – 1917: Биограф. словарь. / Гл. Ред. П. А. Николаев. – М.: Большая Российская энциклопедия – (Русские писатели 11 – 20 вв.). – Т. 3. – К. – М. – 1994. – С. 488-491.
19. М'ясоїд П. Гоголь: життя на перетині культур // Філософська і соціологічна думка. – 1996. – №5-6. – С.124 – 149.
20. Подлинники писем Гоголя к Максимовичу и напечатанные отрывки из них С. Пономарева. Приложение. Письма Гоголя к Максимовичу. СПб, 1877. – 46 с.
21. Полотай М. П. Українська народна пісня і мистецтво кобзарів у творчості М. В. Гоголя // НТЕ. – 1959. – Кн. 2. – С. 94 – 102.
22. Пономарев С. Максимович М. А. Биографический и историко-литературный очерк – СПб, 1872. – 75, XX с.
23. Савченко Ф. Перший збірник пісень Максимовича // Україна. – 1927. – Кн. 6. – С. 25 – 79.
24. Сороміцькі пісні в записах М. Гоголя // Бандурка: Українські сороміцькі пісні / Упоряд. М. Сулима. – К., 2001. – 65 – 67.
25. Сперанский М. Н. К истории собрания песен Н. В. Гоголя. – Нежин, 1912.
26. Старая Украина. Сборник дум, песен, легенд. – Петроград, 1916.

27. Стешенко И. Михаил Александрович Максимович. К столетию годовщины его рождения // Киевская старина. – 1904. – №9. – С. 347 – 378.
28. Украинские народные песни, изданные Михаилом Максимовичем. – М., 1834.
29. Українські пісні, видані М. Максимовичем. Фотокопія з видання 1827 р. Підготовка видання і розвідка П. М. Попова. – К., 1962.
30. Федів Ю. О., Мозгова Н. Г. Історія української філософії: Навчальний посібник. – К., 2001.
31. Цівкач О. М. Два варіанти статті М. В. Гоголя про українські пісні // Нар. творчість та етнографія – 1986 – № 4. – С.44 – 46.
32. Янковська Ж. Пантелеймон Куліш у спілкуванні з українськими фольклористами першої половини – середини ХІХ століття // Вісник Львівського університету. Серія філологічна – Львів, 2007 – Вип. 41. – С. 16 – 26.
33. Яременко В. Гоголівський період української літератури. Післямова // Микола Гоголь. Тарас Бульба. Переклад з рос. за ред. І. Малковича та Є. Поповича. – К., 1998 – С. 177-187.

А н н о т а ц и я

Исследуется место и роль украинской песни в творчестве Н. Гоголя и М. Максимовича. Раскрыто ее значение, как ценного историко-познавательного и художественного источников в их становлении.

Наталія Слобожаніна

ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНІ ПУБЛІКАЦІЇ У ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАННЯХ ЧЕРНІГІВСЬКОГО ГУБЕРНСЬКОГО СТАТИСТИЧНОГО КОМІТЕТУ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.

Помітне поживлення історико-етнографічних студій в Україні у другій половині ХІХ ст. було пов'язане з новими тенденціями в соціально-економічному та культурному житті. Сплеск українського національного відродження зумовив потребу осмислення історії, культури, особливостей побуту та звичаїв місцевого населення. Історико-етнографічні дослідження велися в руслі діяльності загальноімперських наукових товариств. Російським географічним товариством було започатковано системне збирання етнографічних даних. На українських землях цю традицію продовжували Комісія для опису губерній Київського навчального округу, Південно-Західний відділ Російського географічного товариства та інші [1]. Своєрідним центром краєзнавчих досліджень на Чернігівщині у цей час став Чернігівський губернський статистичний комітет (далі – ЧГСК).

На сьогодні історико-етнографічна діяльність ЧГСК досліджена недостатньо. Його доробок принагідно схарактеризували М. Ткаченко та П. Федоренко [2], а В. Сарбей, О. Коваленко, Г. Курас, В. Маліневська, С. Заремба наголосили на необхідності детального вивчення внеску ЧГСК у розвиток краєзнавчих студій [3].

ЧГСК, як і більшість подібних установ імперії, був створений у 1835 р., але на першому етапі свого існування займався виключно відомчою статистикою. Після здійсненої у 1860 р. реорганізації губернських статистичних установ на підставі нового Положення о губернских и областных статистических комитетах ЧГСК перетворився у своєрідне наукове товариство з чітко регламентованими обов'язками секретаря, дійсних та почесних членів. Для ефективного виконання повноважень секретар відтепер офіційно